

PEDAGOGIK MAHORAT

2
2024

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2-son (2024-yil, fevral)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2024

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2024, № 2

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY‘ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 2, 2024

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрienко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурод Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаи Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Негматовна, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук (DSc), профессор

Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук (DSc), профессор

Дилова Наргиза Гайбуллаевна, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Нуруллоев Фируз Нумонжонович, доктор философии педагогических наук (PhD)

Навруз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD), доцент

Халикова Умида Мировна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 2, 2024

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Prof. Qahramon R.Tuxsanov

Doctor of Psychology, Prof. Akmal M. Nazarov

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Nargiza G. Dilova

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev

PhD in Pedagogical Sciences, Firuz N. Nurulloev

PhD in Economics Sciences, Doc. Layli B. Navruz-zade

PhD in Pedagogical Sciences, Doc.Umida M. Khalikova

27.	SAIDOV G‘olibjon Komilovich, AXMEDOV Navzod Shuxratovich	Psycho-emotional states and stress resistance of athletes of the Greco-Roman style	135
28.	SAIDOV G‘olibjon Komilovich, AXMEDOV Navzod Shuxratovich	Greco-Roman wrestling and its impact on the development of personal potential and the formation of self-awareness and self-esteem of those involved	140
SAN‘AT			
29.	MUHAMMADIYEVA Zarina Bahodirovna, MAMATOV Dilshod Qodirovich	O‘quvchilarning estetik madaniyat va ijodkorlik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	145
30.	MARDOV Sanjar Xudoykulovich	Grafik ta‘lim jarayonida dizayn fikrlash va uni amaliy tatbiq qilishda grafik dasturlardan foydalanish metodikasini takomillashtirish	151
31.	MUSTAFOYEV Baxtiyor Ibragimovich	Milliy maqom san‘ati ta‘limi va ijrochiligida “Ustoz-shogird” an‘analari	157
32.	MUHAMMADIYEVA Nargiza Qudratovna	Xalq hunarmandchiligiga oid ijodkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishning interfaol metodlari	161
33.	SARIYEV Rabbim Shuhratovich	Chizmachilik darslarida o‘quvchilarga ijodiy loyihalashni o‘rgatish metodikasini takomillashtirishning pedagogik modeli	167
34.	ХОЛИКОВ Комил Буронович	Цитоархитектонический сравнительный анализ структур головного мозга одарённых музыкантов	171
TA‘LIM MENEJMENTI			
35.	MATKARIMOV Akramjon Muxtorovich	Xalqaro baholash tadqiqotlarida qo‘llaniladigan asosiy tushunchalarning ijtimoiy-pedagogik talqini	176
MA‘NAVIYAT VA TARBIYA			
36.	ASADOV To‘lqin Hamroyevich, RIZOQULOV Zavqiddin Nuriddinovich	Sharq donishmandlarining ayrim axloqiy-ma‘rifiy qarashlari: xulq-atvor, rag‘bat-tanbeh, ta‘lim-tarbiya	181
37.	HAKIMOVA Nargiza Supxonovna	Talabalarga qadriyatshunoslikning sharqona ildizlari haqida bilim berishning nazariy asoslari	186
38.	IMINOVA Dilnoza Nasirovna	O‘quvchilarda kitobxonlikni targ‘ib qilishda ota-ona rolini oshirishning pedagogik imkoniyatlari	192
39.	JABBOROVA Saodat Zoirovna	Xorij mamlakatlarida bolalar tarbiyasiga qadriyatli yondashuvning o‘ziga xos xususiyatlari	196
40.	YUNUSOVA Go‘zal Sultonovna	Yoshlarda axloqiy qadriyatlar shakllanishiga ommaviy axborotning psixologik ta‘siri	202

**MILLIY MAQOM SAN’ATI TA’LIMI VA IJROCHILIGIDA “USTOZ–SHOGIRD”
AN’ANALARI**

*Mustafoyev Baxtiyor Ibragimovich,
Buxoro davlat universiteti dotsenti*

Ushbu maqolada “Ustoz-shogird” an’analari tarixida “Buxoro Shashmaqomi” ning tutgan o’rni, maqom va maqom yo’lidagi asarlarni ta’lim tizimiga kiritish, yoshlar tarbiyasida maqom san’atidan foydalanishning ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

***Kalit so’zlar:** ustoz-shogird an’analari, “Buxoro Shashmaqomi”, kasbiy musiqa ta’limi, musiqa maktabi, uslub, musiqiy- ma’rifiy faoliyat, nota yozuvi, maqom sho’balari, hofiz-sozandalar, kasbiy musiqa.*

**THE TRADITIONS OF “MASTER - STUDENT” IN THE EDUCATION AND
PERFORMANCE OF ART OF THE NATIONAL STATE**

В этой статье рассматриваются традиции “Наставник-ученик”, в которой особое место занимает в искусстве “Шашмакома”, вопросы места и использования в системе образования, а также роль и значение искусства макама в воспитании молодёжи.

***Ключевые слова:** традиция “Наставник-ученик”, Бухарский “Шашмаком”, профессиональное музыкальное образование, музыкальная школа, стиль, музыкально-просветительная деятельность, части макама, певцы-музыканты, профессиональная музыка.*

**THE TRADITIONS OF “MASTER - STUDENT” IN THE EDUCATION AND
PERFORMANCE OF ART OF THE NATIONAL STATE**

This article is devoted to tradition “mentor-student”, which takes an important place in art of shoshmakom and its issues, importance, usage in educative system, also the role of makom in behavior of youth is given as an example.

***Keywords:** tradition “Mentor-student”, Bukharian “Shashmakom”, education of professional music, music school, style, musical- education activity, parts of makoms, singer- musicians, professional music.*

Kirish. Har bir xalqning o’zi uchun e’zozli, qimmatli bo’lgan ma’naviy boyliklari, musiqiy qadriyatlar mavjud. Bular asrlar davomida avloddan avlodga o’tib kelgan, hozirgi kunda ham o’zining ahamiyat- mohiyati, qadrini yo’qotmagan, shu xalqning iftixor manbaiga aylangan durdonalaridir.

Milliy maqom asarlari kishilar ma’naviy-axloqiy olamining shakllanishi va rivojlanishida, ularning ma’naviyatini kamol topishida bebaho badiiy qimmatga ega bo’lgan qadriyatlardan biridir. Bu qadriyat inson faoliyati, tafakkurining yuksak cho’qqisi hamda badiiy ijodkorligining mahsulidir.

Hozirgi musiqa ta’lim-tarbiyasi tizimi o’zida Shashmaqomni uzoq o’tmishdan san’at sifatida o’rganilib, tadqiq etilib kelinayotganligi, musiqa maktablari an’analari, ilg’or amaliy tajribalar mahsuli sifatida takomillashayotganligi bilan ahamiyatlidir. Ayniqsa, Istiqlol yillarida o’zbek milliy maqom san’atining noyob namunalarini keng targ’ib etish, uni asrab avaylash va rivojlantirish, yosh avlod qalbida milliy mumtoz san’atimizga hurmat va e’tibor tuyg’ularini kamol toptirishda O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi PQ-3391-sonli “O’zbek milliy maqom san’atini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to’g’risida” gi Qaror muhim ahamiyatga ega bo’ldi. Qarorda “Xalqimiz, xususan yosh avlodni maqom san’ati bilan keng tanishtirish orqali ularda milliy o’zlikni anglash tuyg’usi yuksak badiiy-estetik did va tafakkurni kamol toptirish” vazifasi qo’yildi [1].

Prezidentimizning Xalqaro Maqom san’ati anjumani ochilish marosimida so’zlagan nutqida: “Maqom ohanglari, maqom ruhi va falsafasi har bir insoni qalbidan, avvalo, unib-o’sib kelayotgan yosh avlodimizning ongi va yuragidan chuqur joy olishi uchun bor imkoniyatlarimizni safarbar etishimiz zarur” ekanligi alohida ta’kidlanib, “Agar biz asl, haqiqiy san’atni bilmoqchi, o’rganmoqchi bo’lsak, avvalo mumtoz maqom san’atini bilishimiz, o’rganishimiz kerak”. “Agar biz san’atni, madaniyatni ko’tarmoqchi bo’lsak, avvalo mumtoz maqom san’atini ko’tarishimiz kerak” ligi alohida e’tirof etildi [2].

Buyuk Turon zaminida musiqa san’ati va ijrochilik madaniyatining rivojlanishi, ustoz-shogirdlik an’analari qadim zamonlarga bog’lanib ketadi. Sharq allomalari Muhammad Al-Xorazmiy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Umar Xayyom, Mirzo Ulug’bek, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdurahmon

Jomiy, Alisher Navoiy, Najmiddin Kavkabi, Darvish Ali Changiy va boshqa ulug' bobokalonlarimiz o'zlarining risolalarida maqom ijrochilik san'ati, musiqa ilmi va tarixi, cholg'u sozlarining tuzilishi, ijroviy uslublar, ustoz-shogirdlik tartibi, qonun-qoidalariga oid qimmatli ma'lumotlarni bayon etganlar.

Asosiy qism. Tarixiy ma'naviy meros sanalmish “Qobusnoma” asarida ta'lim-tarbiya masalalariga alohida e'tibor berilgan. Shogirdlarga musiqa ta'lim-tarbiyasi, uning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati haqida qimmatli mulohazalar bildirilgan. Jumladan, asarda “... Agar hofiz bo'lsang, xushfe'l, quvnoq bo'l, hammavaqt o'zingni toza tut, sendan yoqimli hid kelib tursin, shirinso'z bo'l, o'z ishingga mashg'ul bo'l. Qo'polso'z, qovog'i soliq bo'lmagil, hamma vaqt og'ir yo'l (maqom) larni chalaverma va hamma vaqt yengil kuylarni ham chalaverma, negaki odamlarning hammasi bir xilda emas, tabiatlari ham bir-biriga muvofiq emas...” [6, 114-115].

Tarixning guvohlik berishicha, musiqiy asarlarning eng oliylari hisoblanmish maqomlar va maqom yo'lidagi asarlar ma'lum davrlar davlatchiligining eng oliy dargohlarida ijod qilingan, ijro etilgan, rivoj topgan. Shubhasiz, bu murakkab ijodiy va ijroviy jarayon taraqqiyotida bastakorlik an'analari bilan birga musiqiy ta'lim-tarbiya usuliyati saboqlarining ham mohiyati beqiyos bo'lgan.

Ichki imkoniyatlarini umuminsoniy yuksak darajalarga ko'tarib, uni dunyoga mashhur etgan maqom tabiati Buxoro tuprog'i, shu voha ilmiy-ma'rifiy muhiti ruhiy iqlimiga mos edi. Shashmaqom XVIII asr o'rtalarida Buxoroda saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunos olimlari tomonidan olti maqomdan iborat turkum tarzida ifoda topganligi uchun “Buxoro Shashmakomi”, deb yuritiladi. U kasbiy-ustozona musiqa namunasi bo'lib, yirik hajmga ega, murakkab tuzilishli, umumiy soni 250 dan ziyod ashula, cholg'u asarlarni o'z ichiga olgan tizimli musiqiy majmuadir. Shogird “Shashmaqom”ning cholg'u va aytim yo'llarini puxta o'zlashtirishi uchun turkumning tuzilishi, tarkibi, usul xususiyatlarini ham bilishi muhim bo'lgan.

Maqomlarning cholg'u bo'limlarida bir xil nom bilan ataladigan cholg'u qismlari bo'lib, ularning ohanglari turlicha bo'lsa-da, doyra usullari bir hildir. Ular Tasnif, Tarje', Gardun, Muhammas va Saqil mashhurdir. Shashmaqomning ashula bo'limi sho'balari ham bastakorlik san'ati an'analari mahsuli sifatida yuzaga kelgan.

Maqom tarixiga oid maxsus adabiyotlarda bitilishicha, maqom va maqom yo'lidagi asarlarni maxsus musiqa ta'limi tizimiga kiritish masalasi, ayniqsa jadidlarning diqqat markazida bo'lgan. Musiqiy - ma'rifiy faoliyatning namunasi sifatida Abdurauf Fitrat 1921-yil 10-avgustda Buxoro hukumati farmoni bilan 1-Sharq musiqa maktabini tashkil etgan. Bu maktabda bolalarning musiqiy ta'limi saboqlari og'zaki musiqa-pedagogikasiga mansub-an'anaviy uslubda olib borilgan. Musiqa maktabida Ota Jalol, Ota G'iyos, Domla Xalim Ibodov, Usto Shodi, Xoji Abduraxmon kabi ustozlar maqom va maqom yo'lidagi kuy-ashulalarni, ularning usullarini yosh talabalarga o'rgatishgan. Mashhur hofiz-sozandalar maktabda murabbiy sifatida faoliyat ko'rsatib, o'zlarining musiqiy-ijrochilik faoliyatlarini pedagogik ishlari bilan uyg'un holda amalga oshirishgan. Shu tariqa maqom ijrochiligi, milliy musiqamiz targ'iboti, shogirdlar tayyorlash vazifalari, ustozu-shogird an'alarida davom etib kelgan.

O'tmishda ustoz maqomxonlar yoshlik chog'laridanoq bu kasbga mehr va havas qo'yganlar o'z kasbining sir-asrorlarini egallash uchun juda ko'p mashaqqatlar chekkanlar. Mohir hofiz-sozanda ustozlar ishtirok etgan to'y-tomoshalarda, mehmondorchilik, ziyofatlarda ko'p hollarda uzoqdan ularning ijrosini tinglab, eshitganlarini xirgoyi qilib yurishar, iste'dodlari muayyan darajaga yetgach ma'lum bir ustoz-san'atkorga shogirdlikka qabul qilinishgan. Nota yozuvi bo'lmaganligi bois, xalq kuylari va Shashmaqom shu'balari ustozdan shogirdga og'zaki tarzda o'rgatilib kelingan. Shuning uchun har bir hofiz xalq kuylari, maqomlarni kengroq yoyish, targ'ib etish hamda ularga yanada umrbokiylik bag'ishlash maqsadida shogirdlar tayyorlash ishi bilan shug'ullangan.

“Ustoz-shogird” an'analari qadriyat sifatida-yoshlarda hofiz va sozandachilik kasbiy mahoratini tarbiyalash, ularning ma'naviy-ma'rifiy saviyasini oshirish, izlanish, ijod qilish, muhimi har tomonlama yetuk shaxsni shakllantirishda o'ziga xos tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi bilan ahamiyat kasb etgan. Yana bir jihati shundaki, “Ustoz-shogird” likda ta'lim oluvchining o'z qobiliyat, imkoniyatlariga ishonchi, irodaviy sifatlari shakllanishi, qolaversa shogirdning ijtimoiy faolligi ustozlar nazoratida bo'lgan.

Xalqning ma'naviy saviyasini yuksaltirishda o'zining munosib hissasini qo'sha oladigan, aql-idrokli, fahm-farosatli va yuksak qobiliyatli shogirdlar tayyorlashni ustozlar o'zining kasbiy burchi sifatida teran anglashgan. Albatta, ustoz yaxshi shogird tayyorlash uchun, avvalo uning o'zi kasbiy salohiyatli, ma'naviy barkamol, keng dunyoqarash va sog'lom fikrga ega bo'lmog'i lozim. Qadimdan ustoz-shogird an'alarida ustoz nafaqat shogirdiga yo'l-yo'riq, tavsiya va ko'rsatma beribgina qolmay, o'z navbatida ularni mustaqil faoliyatga tayyorlagan hamda o'zidan keyin bilim-iqtidori, san'ati, ijrochilik mahoratini avloddan-avlodga o'tishiga ham harakat qilgan.

Kasbiy musiqa ta'limi usuliyatida shogirdlikka qabul qilishning o'ziga xos qoida-tartiblari bo'lgan. Jumladan, balog'atga yetmagan o'smirmi shogirdlikka qabul qilishmagan, shogirdlarning hatti-harakati,

yurish-turishi, axloq-odobi ustoz tomonidan nazorat qilib borilgan. Binobarin, xalq orasida Shashmaqom musiqasini targ‘ibot etish, undan saboq berish mas‘uliyati nihoyatda katta bo‘lgan. Levicha hofizga - Ota Jalol, Shohnazar Sohibovga – Levi Boboxonov, Muxtor Ashrafiy, Mutal Burxonov, Ma‘rufjon Toshpo‘latov, Tolibjon Sodiqovlarga - Domla Halim Ibodov ustozlik qilishgan. Shu tariqa ustoz-shogirdlik an‘analari keyingi avlod vakillari tomonidan davom ettirilib rivojlantirilgan.

Musiqiy ta‘limda ilmiylik, davomiylilik, izchillik kabi tamoyillar ustuvor bo‘lib, ular mantiqan o‘zaro bog‘lanib, ustoz-shogirdlik an‘analari asosida tarkib topganligi, ustozning mohir usta, bilimdon, nafasat va go‘zallikni teran anglaydigan sharqona axloq sohibi ekanligini amalda namoyon eta olish layoqati bilan xarakterlangan. Shu bilan birga, o‘zbek an‘anaviy ijrochilik amaliyoti tarixida san‘atkor ustoz kasbiy faoliyatining o‘ziga xos tarkib va tamoyillariga rioya qilgan. Usta sozini, cholg‘uni chalish uchun qo‘liga olishdan oldin, xalq oldiga kuylashga chiqishdan avval, albatta jismi va ruhiyatini poklagan.

Buxorolik taniqli hofiz, sozandalar shogird tayyorlash barobarida o‘z farzandlarining milliy merosni o‘zlashtirishlariga, musiqiy ta‘lim - tarbiyasiga ham jonbozlik ko‘rsatishgan. Gabriel xofiz o‘g‘li - Soson Benyaminovga, ustod Domla Halim o‘g‘li Olim Halimovga, Shohnazar Sohibov o‘g‘li – Telman Sohibovga ustozlik qilishgan.

Xalq kuylari va “Shashmakom” shu‘balari ustozdan-shogirdga ogzaki tarzda o‘rgatilib kelganligi bois har bir hofiz xalq kuylari, maqomlarni el orasida kengroq yoyish, ularga yanada umrboqiylik bag‘ishlash maqsadida shogirdlar tayyorlash ishi bilan shug‘ullangan. Ustozlar kasbiy musiqa ta‘limi usuliyoti maktabi mansub bo‘lajak sozanda-hofizlarga saboq berishda san‘atkor odobi me‘yorlarini, mezonlarini singdirishda qimmatli tavsiyalardan foydalanishgan.

Kasbiy musiqa ta‘limi usuliyotida ustozlar o‘z shogirdlarini har tomonlama yetuk inson darajasida ta‘lim-tarbiya berishga harakat qilishgan. Bunda, albatta shogirdning tirishqoqligi, qiziquvchanligi, iste‘dodi muhim rol o‘ynagan. Ustoz o‘git-nasihatlarini shogird tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etgan. Dutorchi sozanda, ustoz Raxmatxo‘ja o‘zining shogirdi yosh Abdulazizga bir necha yillik mashg‘ulotlari davomida kuylarni yo‘liga qarab, qo‘shyor, yakkator usulda chalish kerakligini, chalganda o‘ng qo‘l barmoqlarini dator qopqog‘iga tegizmaslikni, ko‘z suzib, yelka uchirib, huda-behuda yarashmagan qiliqlar qilmaslikni qayd etib, ijrochi o‘zini sipoh tutishini va faqat lozim bo‘lganida chalish kerakligi kabi bir qancha bergan tarbiyaviy maslahatlari xususida Hoji Abdulaziz Rasulov haqidagi ocherk-kitobchada hikoya qilinadi [3, 23].

Mashhur Levicha hofiz ham o‘z shogirdlariga avvalo musiqaning nozik tomonlarini tushunib, puxta o‘rganib olishni, tinglovchilarni xursand qilmoqchi bo‘lsa, kuyni tinmay o‘rganib, san‘atda sinchkov bo‘lishni, binobarin, musiqaning o‘ziga xos qonunlari bo‘lib, uni doimo hurmatlash lozimligini uqtirgan.

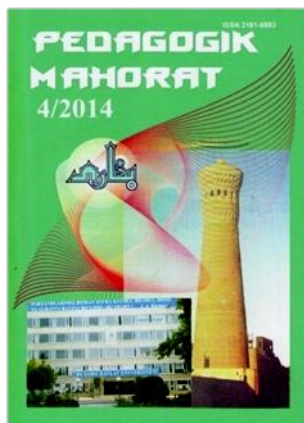
O‘sha davrlarda xalq sozanda va xonandalari musiqa san‘atiga iqtidorli yoshlarga an‘anaviy musiqani, milliy sozlarda chalishga urgatish mashg‘ulotlarini ko‘pincha uy sharoitlarida ham amalga oshirishgan. Sozanda Haydar Musayev o‘zining shogirdlik davrlarini eslab, shunday aytgan : “ Men musiqa maktabida Levichadan ta‘lim olishda ko‘pincha uning uyida bo‘lar edim. Onam axtarib kelganlarida meni doim shu yerdan topardi. Levicha shogirdlarining malakasini oshirmoq uchun ularni bazmlarga olib borardi. U tanbur chertib, biz unga jo‘r bo‘lardik” [5,75-76].

Endilikda “Ustoz-shogird” an‘anasi yoshlarda ijodiy izlanishni vujudga keltirishi, musiqiy-pedagogik va badiiy ijrochilik jarayonida ularning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda yondashishi, shogirdidagi musiqiy iqtidorni yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar va imkoniyatlarni yaratishi bilan ahamiyatlidir.

Respublikamizda milliy musiqa, maqom san‘ati ilmi va amaliyotini rivojlantirish maqsadida ta‘lim tizimining barcha bo‘g‘inlaridagi muassasalarining o‘quv rejasiga “An‘anaviy xonandalik va sozandalik” fanlarining kiritilganligi ustoz-shogird qadriyatlarini zamonaviy sharoitda yanada takomillashtirishga keng imkoniyatlar berdi.

Umumta‘lim maktablari musiqa madaniyati darslarida milliy maqom san‘ati asoslarini o‘rgatish zamonaviy ta‘limning asosiy vazifalaridan biridir. Musiqa madaniyati ta‘limi dasturida bunga alohida e‘tibor qaratilgan. Musiqa madaniyati fanidan 6-sinf darsligida “Shashmaqom-mumtoz musiqamiz asosi” mavzuida tinglash uchun “Tasnifi Buzruk” kuyi tavsiya etiladi. Yettinchi sinf darsligida 2-chorak 1-mavzu-Maqom tushunchasi. Shashmaqom, 2-mavzu- Shashmaqomning cholg‘u (mushkulot) va ashula (nasr) bo‘limi berilgan bo‘lib, musiqa tinglashda “Nasrulloiy” maqom aytim yo‘lini tinglash tavsiya etiladi. Musiqa savodxonligida “Ota Jalol Nosirov” hayoti va ijodi o‘rganiladi [4, 39].

Musiqa madaniyati fani o‘qituvchilarining malaka oshirishiga qo‘yiladigan Davlat talablarida ham Shashmaqom to‘g‘risida nazariy va amaliy bilim, malaka, ko‘nikmalarni takomillashtirish nazarda tutilgan. Shunga ko‘ra, malaka oshirish kursi o‘quv-mavzu rejasida “Musiqa mashg‘ulotlarida maqom, Shashmaqom, uning cholg‘u va aytim yo‘llari, o‘zbek xalq musiqa merosi va uning mahalliy (lokal) uslublari haqida ma‘lumot” kabi mavzularga alohida o‘rin ajratilgan.

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzirimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 219-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000300100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017094100350005

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlanitiramiz!

**PEDAGOGIK
MAHORAT**

**Ilmiy-nazariy va metodik
jurnal**

2024-yil 2-son (101)

**2001-yil iyul oyidan
chiqa boshlagan.**

OBUNA INDEKSI: 3070

Buxoro davlat universiteti nashri

Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan.

Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.

Nashr uchun mas’ul:

Nigora SAYFULLAYEVA

Muharrir: Mexrigiyo SHIRINOVA

Musahhih: Sarvinoz RAXIMOVA

Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar.

Bosishga ruxsat etildi 28.02.2024

Bosmaxonaga topshirish vaqti
29.02.2024

Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8

Tezkor bosma usulda bosildi.

Shartli bosma tabog‘i – 20,6

Adadi – 100 nusxa

Buyurtma № 21

Bahosi kelishilgan narxda.

“BUKHARAHAMD PRINT”

MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili: Buxoro shahri

Q. Murtazoyev ko‘chasi 344-uy.